

Příloha č. 2

Vymezení pojmů

Prevence

Pojem prevence si můžeme představit jako soubor opatření, která mají za cíl předcházet nežádoucímu jevu či chování ve školním prostředí. Tento soubor opatření by měl být dlouhodobý, systematický a navazující.

Prevence může mít charakter předcházení vzniku, rozvíjení a recidivy společensky nežádoucího jevu a tomu odpovídají tři stupně – prevence primární, sekundární a terciární. Prevencí může být jakýkoliv typ výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence směřující k předcházení výskytu rizikového chování, zamezující jeho další progresi, zmírňující již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhající řešit jeho důsledky.

Na preventivním působení by se měli podílet rodina, škola, zájmové instituce, státní správa a samospráva, peer aktivisté aj. Hlavním ukazatelem efektivity je změna chování. Za osvědčené a efektivní jsou považovány takové preventivní aktivity, které odpovídají věku; jsou interaktivní; zahrnují podstatnou část dětí; zahrnují získávání sociálních dovedností a kompetenci potřebných pro život; berou v úvahu místní specifika; využívají pozitivní modely; jsou soustavné a dlouhodobé; jsou prezentovány odborně a důvěryhodně; jsou komplexní a využívají více strategií; počítají s komplikacemi a nabízí možnosti, jak je řešit; spolupracují s dalšími organizacemi a rodiči dětí; začínají v raném věku; jsou realizovány v malých skupinách (do 30 osob); korespondují s aktuálními potřebami dané skupiny; poskytují pozitivní alternativy k rizikovému chování.

Primární prevenci můžeme dělit na specifickou a nespecifickou:

Nespecifická prevence – tvoří aktivity, které podporují pozitivní trávení volného času, zdravý životní styl a zvládání pozitivního sociálního chování žáků mezi sebou. Můžeme sem řadit různé zájmové, volnočasové a sportovní aktivity a jiné programy, u kterých je nutné dodržovat určitá společenská pravidla, což rozvíjí odpovědnost za sebe a za své jednání.

Specifická prevence – zahrnuje a je tvořena výlučně programy, které se zaměřují na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování. Dělíme ji na:

Specifickou prevenci dále členíme do tří úrovní. Tyto úrovně jsou vydefinovány v závislosti na tom, jaká je intenzita programu, jaké prostředky a nástroje program využívá, na jaké úrovni zapojení je cílová skupina atd. Obecně platí, že čím větší je hloubka a intenzita programu, tím více využívá různých speciálně pedagogických, psychologických a psychoterapeutických technik a postupů. To znamená, že se s každou úrovní zásadně zvyšují požadavky na vzdělání a celkovou profesní erudici realizátora programu. Některé z nejvíce specializovaných náročných programů mohou realizovat již výhradně pracovníci s psychologickým a minimálně poradenským vzděláním. (Gallà et al., 2005, Černý, 2010).

Všeobecná primární prevence je zaměřena na běžnou populaci dětí a mládeže bez rozdělování na méně či více rizikové skupiny. Zohledňuje se pouze věkové složení, případně specifika daná např. sociálními nebo jinými faktory. Patří sem programy pro větší počet osob (třída či menší sociální skupina). V praxi ve většině případů dostačuje úplné vzdělání školního metodika prevence. Cílem je např. zamezit nebo oddálit užívání návykových látek. Jedná se o tématické programy se zpracovanou metodikou (např. preventivní program Unplugged) (Černý, 2010).

Selektivní primární prevence se zaměřuje na skupiny osob, u kterých jsou ve zvýšené míře přítomny rizikové faktory pro vznik a vývoj různých forem rizikového chování, tj. jsou více ohrožené (např. zvýšeně vystavené působení rizikových faktorů) než jiné skupiny populace. Rizikové skupiny lze identifikovat na základě biologických, psychologických, sociálních nebo environmentálních rizikových faktorů souvisejících s rizikovým chováním, a dále podle věku, pohlaví, rodinné historie, místa bydliště nebo úrovně sociálního znevýhodnění (Gallà et al., 2005). Jedná se např. děti alkoholiků, studenti, kteří nedokončili školu nebo kteří mají zhoršený prospěch. Většinou se zde pracuje s menšími skupinami či jednotlivci. Patří sem různé intenzivní sociálně-psychologické skupinové programy posilující např. sociální dovednosti, komunikaci, vztahy atd. Vzhledem k práci s cílovou skupinou se zvýšeným rizikem, se zde klade větší důraz na vzdělání preventisty (vhodná je např. speciální pedagogika, psychologie, adiktologie atd.) (Černý, 2010).

Indikovaná primární prevence se zaměřuje na jedince, kteří jsou vystaveni působení výrazně rizikových faktorů, případně u kterých se již vyskytly projevy rizikového chování. Snahou je podchytit problém co nejdříve, správně posoudit a vyhodnotit potřebnost specifických intervencí a neprodleně tyto intervence zahájit. Jedná se již o práci s dětmi a mládeží, u kterých je zvýšené riziko výskytu či již počínající projevy rizikového chování (Černý, 2010). Cílem indikované prevence není jen např. oddálení užívání drog, ale také snížení frekvence a objemu užívaných drog a zmírnění následků jejich užívání. Tato úroveň prevence již vyžaduje např. speciální pedagogické, psychologické, adiktologické nebo jiné podobné vzdělání pro práci preventivy (Černý, 2010).